

POLJA KRVI*

Karen ARMSTRONG

Prijevod: Mirnes KOVAČ

UDK 2:364.632
2-9:008

Mnogo je konkurentnih i kontradiktornih formulacija o terorizmu, a ova suvremena pojava i demonstracija globalnog straha je, prema jednom učenjaku, dakle ta riječ, taj pojam i koncept 'obavijena terminološkom konfuzijom'. K tome, kao i u slučaju religije, ovdje govorimo o jako emotivnim konceptima i pojmovima, a oni se danas najviše zloupotrebljavaju. Upravo zbog toga, te zbog poplave literature, stručnjaka i govora o terorizmu i njegovom često nategnutom vezivanju sa religijom, posebno sa islamom, odlučio sam se prije dvije godine da za naše govorno područje prevedem knjigu britanske historičarke religija Karen Armstrong "Polja krvi: Religija i historija nasilja" koju je objavila sarajevska izdavačka kuća Buybook. U njoj Armstrongova kroz historijski pregled odnosa između religije i nasilja maestralno dokazuje da je terorizam u osnovi i inherentno politički, čak i onda kada su umiješani drugi motivi – religijski, ekonomski ili društveni, te da je uvijek vezan za moć, njeno sticanje ili održavanje. Ona, dakako, ne poriče da je religija često bila uplitana u terorističke zločine, ali uglavnom kao žrtveni jarac savremenog svijeta. Ovdje objavljujemo dijelove zaključnog, 13. poglavlja knjige "Polja krvi" koje sagledava fenomen globalnog džihada, a dotiče se i naše zemlje Bosne i genocida koji je počinjen u dvorištu Evrope na samom izmaku 20. stoljeća.

Mirnes Kovač

GLOBALNI DŽIHAD

Početkom 1980-ih godina, prodorna bujica mladih ljudi iz arapskog svijeta naći će se na putu za sjeverozapadni Pakistan, blizu granice Afganistana, kako bi se pridružili džihadu protiv Sovjetskog Saveza. Karizmatični jordansko-palestinski učenjak Abdullah Azzam bijaše pozvao muslimane da se bore zajedno sa svojom afganistanskom braćom.¹ Poput 'borbenih učenjaka' koji su pohrlili na granice tokom klasičnog razdoblja, Azzam je bio ubijeden

da je odbijanje sovjetske okupacije bila obaveza svakog zdravog i sposobnog muslimana: 'Vjerujem da je muslimanski ummet odgovoran za čast svake muslimanke koja je narušena u Afganistanu i odgovoran je za svaku kap muslimanske krvi koja se nepravедno prolijeva,' objavio je on.² Azzamove propovjedi i predavanja naelektizirale su jednu generaciju rastuženu patnjom svoje braće muslimana, isfrustriranu nemoćnošću da pomognu, a mladalački željnu da nešto učini u vezi toga. Do 1984. godine, novaci su stizali

u sve većim brojevima iz Saudijske Arabije, zemalja Zaljeva, Jemena, Egipta, Alžira, Sudana, Indonezije, Filipina, Malezije i Iraka.³ Jedan od tih volontera bio je potomak porodice velikog bogatstva, Osama bin Laden, koji je postao glavni sponzor Ureda za usluge uspostavljenog u Peševaru kako bi dao potporu svojim drugovima, organizirao regrutiranje i finansiranje, te osigurao zdravstvenu skrb, hranu i sklonište za afganistansku siročad i izbjeglice.

I predsjednik Ronald Regan također je govorio o afganistanskoj

* Iz knjige: Karen Armstrong, *Polja krvi: Religija i historija nasilja*, prijevod Mirnes Kovač, Buybook, 2016.

¹ Jason Burke, *Al-Qaeda* (London, 2003), str. 72–75; Thomas Hegghammer, *Jihad in Saudi Arabia: Violence and Pan-Islamism since 1979* (Cambridge, UK,

2010), str. 7–8, 40–42; Gilles Kepel, *Jihad: The Trail of Political Islam*, prijev. Anthony F. Roberts, 4. izd. (London, 2009), str. 144–147; Lawrence Wright, *The Looming Tower: Al-Qaeda's Road to 9/11* (New York, 2006), str. 95–101; David Cook, *Understanding*

Jihad (Berkeley, Los Angeles i London, 2005), str. 128–131.

² Abdullah Azzam, 'The Last Will of Abdullah Yusuf Azzam, Who Is Poor unto His Lord', 20. april, 1986.; prijev. Cook, *Understanding Jihad*, str. 130

³ Burke, *Al-Qaeda*, str. 75.

kampanji kao svetom ratu. Godine 1983., obraćajući se Nacionalnom udruženju evangelika, on je označio Sovjetski Savez kao 'imperiju zla'. 'Postoji grijeh i zlo u svijetu,' kazao je svojoj prijumčivoj publici, 'a nama Sveto pismo i Gospod Isus zapovjeda da mu se suprotstavimo svom raspoloživom snagom.'⁴ Činilo se posve ispravnim za Regana i direktora CIA-e Williama Caseya, pobožnog katolika, da podrže muslimanske *mudžahedine* protiv ateističkih komunista. Obilni paket pomoći od 600 miliona američkih dolara (godišnje obnavljan i jednako toliko nadomirivan svake godine od Saudijske Arabije i zaljevskih zemalja) preobrazio je afganske gerilske snage u neodoljivu vojnu silu koja se borila sa Rusima jednako žestoko kao što su se njihovi preci borili protiv Britanaca u devetnaestom stoljeću. Neki od afganskih boraca su studirali u Egiptu i bili pod utjecajem Qutba i Mevdudija, ali većina njih su bili iz ruralnih društava, a njihova sufijska predanost svecima i svetištima bila je posve netaknuta bilo kakvim nagovještajem moderne islamske misli.

Amerikanci su također dali 'Arapo-Afgancima' (kako su se strani dobrovoljci nazivali) svako moguće ohrabrenje. Uz novčanu potporu sredstvima od arapskih poduzetnika poput bin Ladena, naoružavali su ih Amerikanci, a obučavala pakistanska vojska.⁵ U kampovima za obuku oko Pešavara borili su se zajedno sa afganskim gerilcima, ali njihov doprinos ne treba biti preuveličavan. Mali broj njih je zapravo učestvovao u borbama. Mnogi će sudjelovati samo u humanitarnom radu, nikada i ne napustivši Pešavar, a neki će ostajati tek nekoliko sedmica. Rijetki su bili slučajevi da je istovremeno bilo više od tri hiljade arapskih boraca u regionu. Neki su tek provodili dio svog ljetnjeg odmora na 'džihad turama' koje su obuhvatale putovanje preko Hajberskog perivoja, mjesta gdje su

se mogli uslikati. Poznati kao 'Brigada stranaca', Arapo-Afganci su bili skloni držati se podalje od drugih, a Pakistanci i Afganci su ih smatrali u neku ruku bizarnim.

Vodeća muslimanska ulema gledala je pomalo poprijeko na Azzama, no njegov integritet bio je veoma privlačan mladim Arapo-Afgancima, koji su bili razočarani korupcijom i licemjerjem svojih vođa kod kuće. Znali su da je Azzam uvijek prakticirao ono što je propovijedao, cijelog svog života kombinirajući učenost sa političkim aktivizmom. On se bijaše pridružio Muslimanskoj braći u dobi od osamnaest godina, još dok je studirao šerijat u Siriji, borio se u Šestodnevnom ratu, a kao student na Azharu nadgledao je podmladak Bratstva. Dok je bio predavač na Univerzitetu Abdul Aziz u Džeddi, Saudijska Arabija, jedan od njegovih učenika bio je mladi bin Laden. 'Život muslimanskog ummeta', izjavljivao je Azzam, 'isključivo ovisi o tinti njegovih učenjaka i krvi njegovih mučenika.'⁶ Učenost je bila suštinska da bi se produbila duhovnost ummeta, ali je to bilo i samožrtvovanje njegovih ratnika, jer ni jedna nacija nikada nije postigla odličnost bez jake vojske. 'Historija ne piše svoje retke, osim krvlju,' insistirao je Azzam...

Kada su Sovjeti konačno bili prisiljeni povući se iz Afganistana u februaru, 1989., i kada se sami Sovjetski Savez raspao 1991. godine, Arapo-Afganci su se plahovito naslađivali, iako netačno, osjećajem da su porazili veliku svjetsku silu. Oni su sada planirali da ispune Azzamov san o ponovnom osvajanju svih izgubljenih muslimanskih zemalja. Širom svijeta u to vrijeme kao da je politički islam bio u usponu. Hamas je postao ozbiljan izazov za Fetah. U Alžiru je Islamski front spasa (FIS) odnio ubjedljivu pobjedu nad Nacionalnim

frontom oslobođenja (FLN) na općinskim izborima 1990. godine, a islamistički ideolog Hasan et-Turabi došao je na vlast u Sudanu. Nakon sovjetskog povlačenja, bin Laden je osnovao el-Qaidu, koja je započela skromno kao svojevrsna alumni organizacija onih Arapo-Afganaca koji su željeli džihad nastaviti dalje. U ovom trenutku, taj entitet, čije ime prosto znači 'Baza' nije imala jedinstveno usklađenu ideologiju ili jasan cilj. Pa su tako neki od njoj bliskih ljudi vratili se kući kao slobodnjaci s ciljem svrgavanja korumpiranih sekularističkih režima i njihovog zamjenjivanja islamskom vlašću. Ostali, i dalje predani Azzamovom klasičnom džihadizmu, pridružili su se lokalnim muslimanima u njihovoj borbi protiv Rusa u Čečeniji i Tadžikistanu, te protiv Srba u Bosni. Međutim, na njihovo zaprepaštenje, otkrili su da nisu u mogućnosti preobraziti ove nacionalne sukobe u ono što su smatrali istinskim džihadom. I doista, u Bosni oni ne samo da nisu bili nepoželjni, već jedna pozitivna odgovornost ili prepreka.

Židovi, kršćani i muslimani živjeli su zajedno u miru pod osmanskom vladavinom pet stotina godina, te nastavili tako i nakon pada Osman-ske carevine 1918. godine, kada su Srbi, Slovenci, slavenski muslimani i Hrvati oformili multireligijsku federaciju Jugoslaviju ('Zemlju južnih Slovena'). Jugoslaviju je 1941. godine demontirala nacistička Njemačka, ali je ponovno uspostavljena nakon Drugog svjetskog rata od strane komunističkog vođe Josipa Broza Tita (vl. 1945. – 1980.) pod sloganom 'bratstvo i jedinstvo'. Nakon njegove smrti, međutim, radikalni srpski nacionalizam Slobodana Miloševića i jednako nasrtljivi hrvatski nacionalizam Franje Tuđmana rastrgali su zemlju, a Bosna se zatekla u sredini. Slavenski

⁴ Andrew Preston, *Sword of the Spirit, Shield of Faith: Religion in American War and Diplomacy* (New York i Toronto, 2012), str. 585.

⁵ Kepel, *Jihad*, str. 137–140, 147–149; Burke, *Al-Qaeda*, str. 58–62; Hegghammer, *Jihad in Saudi Arabia*, str. 58–60.

⁶ Abdullah Azzam, 'Martyrs: The Building Blocks of Nations'; prijev. Cook, *Understanding Jihad*, str. 129.

nacionalizam je imao jaku kršćansku aromu – Srbi su bili pravoslavci, a Hrvati rimokatolici – ali Bosna, sa svojom muslimanskom većinom i srpskim, hrvatskim, židovskim i romskim zajednicama, opredijelila se za sekularnu državu koja je poštovala sve religije. U nedostatku vojnog kapaciteta da se brane, bosanski muslimani su znali da će biti progonjeni ukoliko ostanu dio Srbije, te su u aprilu, 1992. godine proglasili nezavisnost. Sjedinjene Države i Evropska unija priznale su Bosnu i Hercegovinu kao suverenu državu.

Milošević je prikazivao Srbiju kao 'utvrdu koja brani evropsku kulturu i religiju' od islamskog svijeta, a srpski svećenici i akademici slično su opisivali svoju naciju kao svojevrsnu branu protiv azijatskih hordi.⁷ Još jedan radikalni srpski nacionalist, Radovan Karadžić, bijaše upozorio Bosanski parlament da će, ukoliko proglaše nezavisnost, oni povesti svoju naciju 'u pakao' i 'učiniti da muslimanski narod nestane'.⁸ Ali ova skrivena mržnja prema islamu datirala je tek od devetnaestog stoljeća, kada su srpski nacionalisti stvorili mit koji je spojio kršćanstvo sa nacionalnim osjećajem zasnovanim na etničkoj pripadnosti: on prikazuje kneza Lazara, kojeg su Osmanlije porazile 1389. godine, u liku Krista, turskog sultana kao kristoubojicu, a Slovene koji su se preobrtili na islam kao 'turkificirane' (*poturčene*). Prihvatanjem nekršćanske religije oni su se odrekli svoje slavenske etničke pripadnosti i postali istočnjaci; srpska nacija se neće ponovno uspraviti dok se ovi stranci ne istrijebe.⁹ Ali, navike suživota su bile toliko duboko ukorijenjene da je Miloševiću trebalo tri godine nemilosrdne propagande da oživi ovu smrtonosnu mješavinu sekularnog nacionalizma, religije i rasizma. Značajno, rat je otpočeo

mahnitim pokušajem da se izbrišu dokumentirani dokazi da su stoljećima židovi, kršćani i muslimani uživali u jednoj bogatoj koegzistenciji. Mjesec dana nakon bosanskog proglašenja nezavisnosti, srpske milicije uništile su Orijentalni institut u Sarajevu, koji je čuvao najveću zbirku islamskih i židovskih rukopisa na Balkanu, spalile Nacionalnu biblioteku i Nacionalni muzej, te ciljale da unište sve takve rukopisne kolekcije. Pored toga, kombiniranim naporima, srpski i hrvatski nacionalisti su također uništili nekih hiljadu i četiri stotine džamija, pretvarajući ta mjesta u parkove i parkinge kako bi izbrisali svo sjećanje na tu neprikladnu prošlost.¹⁰

Dok su spaljivali muzeje, srpske milicije i teško naoružana Jugoslovenska narodna armija pregazili su Bosnu, a u jesen 1992. godine, otpočeo je proces kojeg je Karadžić nazvao 'etničko čišćenje'.¹¹ Milošević je otvorio zatvore i regrutirao sitne gangstere u milicije, dozvoljavajući im da pljačkaju, siluju, spaljuju i ubijaju nekažnjeno.¹² Nijedan musliman ne treba biti pošteđen, a svaki bosanski Srbin koji odbije saradivati mora također umrijeti. Muslimani su sabrani u koncentracione logore, te bez toaleta i drugih sanitarija, prljavi, iscrpljeni i traumatizirani, izgledali su jedva kao ljudi, bilo sebi samima ili svojim mučiteljima. Vođe milicija su sustezanja svojih vojnika ublažavali alkoholom, tjerajući ih da vrše grupna silovanja, ubistva i torturu. Kada je Srebrenica, 'sigurna zona' Ujedinjenih nacija bila predana srpskoj vojsci u ljeto, 1995. godine, najmanje osam hiljada muškaraca i dječaka su izmasakrirani, a do jeseni posljednji muslimani su ili ubijeni ili prognani iz regiona Banje Luke.¹³

Međunarodna zajednica je bila užasnuta, ali nije načinila nikakav

hitni zahtjev da se ubijanje zaustavi. Umjesto toga, preovladavajuće osjećanje je bilo da su sve strane jednako krive.¹⁴ 'Ne zanima ni koliko dva centa Bosna. Ni dva centa,' kazao je kolumnista *New York Timesa* Thomas Friedman. 'Ljudi su tamo sami sebi natovarili nevolje. Pustite ih nek nastave ubijati jedni druge i problem će biti riješen.'¹⁵ Zahvaljujući takvima, Arapo-Afganci su bili jedini ljudi koji su osigurali vojnu pomoć, ali bosanski muslimani su ih doživjeli kao netolerantne, bili zbunjeni njihovim globalnim džihadizmom i odlučno odbacili sve njihove planove za neku islamsku državu. Nažalost, prisustvo Arapo-Afganca dalo je dojam vani da su bosanski muslimani također fundamentalisti, premda su zapravo mnogi svoj islam iskazivali na jedan veoma lagan način. Stereotipna mišljenja o islamu i strahovi od neke islamske države na pragu Evrope po svoj prilici su dobrano doprinijeli nevoljkosti Zapada da intervenira. Srpska retorika o odbrambenim židovima možda nije izgledala kao loša ideja nekim Evropljanima i Amerikancima. Ipak, u avgustu, 1995. godine NATO jeste intervenirao nizom zračnih napada protiv položaja bosanskih Srba, koji su konačno doveli ovaj tragični sukob do kraja. Mirovni sporazum je potpisan u Daytonu, Ohio, 21. novembra, 1995. godine. Međutim, svijet je ostao sa jednom zabrinjavajućom uspomenom. Još jedanput su se desili koncentracioni logori u Evropi, ovog puta su u njima bili muslimanimi. Nakon Holokausta, desio se krik 'Nikada više', ali ovo izgleda nije važno za muslimansko stanovništvo Evrope.

Ostali arapo-afganski veterani su po povratku kući uvidjeli da su bili isuviše radikalni za lokalne muslimane koji nisu dijelili njihovo iskustvo u Afganistanu. Velika

⁷ Michael A. Sells, *The Bridge Betrayed: Religion and Genocide in Bosnia* (Berkeley, Los Angeles i London, 1996), str. 154.

⁸ Ibid., str. 9.

⁹ Ibid., str. 29–52.

¹⁰ Ibid., str. 1–3.

¹¹ Ibid., str. 72–79, 117.

¹² Chris Hedges, *War is a Force That Gives Us Meaning* (New York, 2003), str. 9.

¹³ *New York Times*, 18. oktobar, 1995; Sells, *Bridge Betrayed*, str. 10.

¹⁴ S. Burg, 'The International Community and the Yugoslav Crisis', u Milton

Eshman i Shibley Telham, ur., *International Organizations and Ethnic Conflict* (Ithaca, NY, 1994); David Rieff, *Slaughterhouse: Bosnia and the Failure of the West* (New York, 1993).

¹⁵ Thomas L. Friedman, 'Allies', *New York Times*, 7. juni, 1995.

većina je žestoko odbacila njihovu nemilosrdnu militantnost. U Alžiru, afganistanski veterani su gajili velike nade o stvaranju islamske države, jer je izgledalo da će Islamski front spasa (FIS) sigurno osvojiti većinu na nacionalnim izborima 1992. godine. Međutim, u posljednjem trenutku vojska je organizirala državni udar, a liberalni sekularistički predsjednik FLN-a Bendžedid, koji je obećao demokratske reforme, zabranio je FIS i zatvorio njegove vođe. Da je demokratski proces bio osujećen na jedan tako neustavan način u Iranu ili Pakistanu, desilo bi se zgražanje širom svijeta. Ali, budući da je jedna islamska vlada bila ta koja je blokirana udarom, desilo se slavlje u nekim sektorima zapadne štampe, koja je izgleda sugerirala da je na neki misteriozan način ova nedemokratska akcija učinila Alžir sigurnim za demokratiju. Francuska vlada je pružila svoju podršku novom tvrdolinijaškom predsjedniku FLN-a Elejminu Zervalu i ojačala njegovu odlučnost da ne vodi nikakav budući dijalog sa FIS-om.

Kao što smo vidjeli i drugdje, kada su potisnuti, ovi pokreti gotovo uvijek imaju tendenciju da postanu ekstremniji. Radikalniji članovi FIS-a su se odvojili i formirali gerilsku organizaciju Oružanu islamsku grupu (GIA), a njima su se pridružili arapo-afganski povratnici. Isprva, vojna obuka od strane veterana bila je dobrodošla, ali njihovi nemilosrdni metodi uskoro su šokirali Alžirce. Otpočeli su terorističku kampanju u planinama južno od grada Alžira, izvodeći atentate na monahe, novinare, sekularne i vjerske intelektualce kao i stanovništva cijelih sela. Međutim, postoje indicije da vojska nije samo prešutno odobravalala, već je čak i učestvovala u ovom nasilju s ciljem da eliminiira stanovništvo koje je izražavalo simpatije prema FIS-u, te da diskreditira GIA-u. Desila se i svojevrsna zastrašujuća pretpremijera budućih događaja, kada je GIA otela avion koji je letio za Francusku,

namjeravajući da ga obori iznad Pariza i spriječi francusku vladu u podržavanju alžirskog režima. Srećom, avion su zauzeli komandosi u Marseju.¹⁶

Egipatski povratnici iz Afganistana također su uvidjeli da su postali isuviše ekstremni za svoje sugrađane. Zawahiri je osnovao Islamski džihad s namjerom atentata na cijelu Mubarekovu vladu i uspostavljanja islamske države. U junu, 1995. godine, oni su pokušali ali nisu uspjeli da ubiju predsjednika. U aprilu, 1996. godine, pobili su pun autobus grčkih turista – predviđeni ciljevi su bili Izraelci, koji su zamijenili autobuse u posljednjem trenutku – te konačno, kako bi oslabio ekonomiju nanoseći štetu odsudno važnoj industriji turizma, Islamski džihad je izvršio masakr nad šesdeset ljudi, od kojih su većina bili strani posjetioci, u Luksoru u novembru, 1997. godine. Otkrili su, međutim, da su u potpunosti pogrešno procijenili raspoloženje u zemlji. Egipćani su na ovu nasilnu opsesiju islamskom državom gledali kao na napadno idolopokonstvo koje je narušavalo temeljne muslimanske vrijednosti. Bili su toliko zgroženi zločinom u Luksoru da Zawahiri nije imao druge opcije nego da se ponovno pridruži bin Ladenu u Afganistanu i spoji svoju organizaciju Islamski džihad sa el-Qaidom.

Ni bin Laden nije prošao ništa bolje od ostalih veterana kada se vratio u Saudijsku Arabiju.¹⁷ Kada je Saddam Hussein izvršio invaziju na Kuvajt 1990. godine, ponudio je kraljevskoj porodici usluge svojih arapo-afganskih boraca da zaštite naftna polja Kraljevine, ali na njegovo zaprepaštenje oni su ga odbili u korist vojske Sjedinjenih Država. Tako je počelo njegovo otuđenje od saudijskog režima. Kada je 1994. godine, saudijska vlada ugušila Sahu ('Buđenje'), nenasilnu reformističku stranku koja je dijelila bin Ladenovo negodovanje zbog angažiranja američkih trupa u Arabiji, njegova otuđenost je bila potpuna. Uvjeren sada

da je miroljubivi otpor bio uzaludan, bin Laden je proveo četiri godine u Sudanu, organizirajući finansijsku potporu za arapo-afganske projekte. Ali, 1996. godine, kada su Sjedinjene Države i Sudijci izvršili pritisak na Turabijevu vladu da ga protjera, on se vratio u Afganistan gdje su Talibani upravo bili preuzeli vlast.

Nakon sovjestkog povlačenja, Zapad je izgubio interes za taj region, ali i Afganistan i Pakista su bili ozbiljno izbačeni iz kolosijeka dugotrajnim sukobom. Jedna poplava novca i oružja tekla je u Pakistan iz Sjedinjenih Država kao i iz Perzijskog zaljeva, dajući ekstremističkim grupama pristup naprednom naoružanju, koje je jednostavno bivalo ukradeno čim bi bilo iskrcano. Ovi teško naoružani ekstremisti su dakle slomili državni monopol na nasilje te su sada mogli djelovati izvan granica zakona. Kako bi se odbranile, gotovo sve grupe u zemlji su, vjerske i sekularne, razvile paravojna krila. Štaviše, nakon Iranске revolucije, Saudijska Arabija je, svjesna značajne šiitske zajednice u Pakistanu, pojačala svoje finansiranje deobandskih medresa kako bi se suprostavila šiitskom utjecaju. Ovo je omogućilo deobandistima da školuju još više studenata iz siromašnijih sredina, a pružali su i utočište djece osiromašenih seljaka, koji su bili zakupci šiitskih zemljoposjednika. Ta djeca su ušla u medrese, dakle, sa anti-šiitskom sklonošću koja je bila uveliko povećana njihovim obrazovanjem tamo.

Izolirani od ostatka pakistanskog društva, ovi 'studenti' (*taliban*) vezali su se čvrsto sa tri miliona afganistanske djece koja su ostala siročad tokom rata i bila dovedena u Pakistan kao izbjeglice. Sva ona su stigla istraumatizirana ratom i siromaštvom, te su bila uvedena u pravilima omeđenu, ograničenu i veoma netolerantnu formu islama. Nisu imali nikakvog obrazovanja iz kritičkog mišljenja, bili su zaštićeni od izvanjskog utjecaja i postali su fanatično anti-šiitski nastrojani.¹⁸ Tokom 1985. godine, deobandisti su osnovali Vojnike Drugova Poslanika

¹⁶ Cook, *Understanding Jihad*, str. 119–121.

¹⁷ Mahmoun Fandy, *Saudi Arabia and the*

Politics of Dissent (New York, 1999), str. 183.

¹⁸ Kepel, *Jihad*, str. 223–226.

u Pakistanu (SCPP) naročito da bi uznemiravali šiite, a sredinom 1990-tih godina, pojavila su se dva još nasilnija deobandistička pokreta: Vojska Džhengevi, koja se specijalizirala u ubijanju šiita, te Partizanski pokret, koji se borio za oslobođenje Kašmira. Kao rezultat ovog napada, šiiti su oformili Vojnike Poslanika u Pakistanu (SPP), koji su ubili jedan broj sunnita. Stoljećima, šiiti i sunniti su sporazumno koegzistirali u tom regionu. Zahvaljujući hladnoratovskoj bitki Sjedinjenih Država u Afganistanu i saudijsko-iranskom rivalstvu, oni su sada razdirali zemlju na način koji je bio ravan građanskom ratu.

Afganistanski talibani su spojili svoj peštunski plemenski šovinizam sa deobandističkom strogoćom, jednom neosvještenom, hibridnom i disidentskom formom islama koji se izražavao kroz nasilno opiranje bilo kojoj rivalskoj ideologiji. Nakon sovjetskog povlačenja, Afganistan je potonuo u kaos, a kada su talibani uspjeli da preuzmu kontrolu, činili su se i Pakistancima i Amerikancima kao prihvatljiva alternativa anarhiji. Njihov vođa Mula Omer je vjerovao da su ljudska bića prirodno čedna te da, ukoliko se postave na pravi put, ne trebaju ni za kakvom prisilom vlasti, društvenim uslugama ili javnoj zdravstvenoj zaštiti. Dakle, nije bilo centralizirane vlasti, a stanovništvom su vladali lokalni talibanski *komiteti*, čije su kazne i za najmanje narušavanje islamskog zakona bile tako drakonske da je jedan stepen reda uistinu bio obnovljen. Žestoki protivnici modernosti koja im je, nakon svega, došla u obliku sovjetskih pušaka i zračnih napada, talibani su vladali po svojim tradicionalnim plemenskim normama, koje su oni poistovjetili sa Božijom vladavinom. Njihov fokus je bio potpuno okrenut ka lokalnom i nisu imali razumijevanja za bin Ladenovu

globalnu viziju. Dočim, Mula Omer je bio zahvalan Arapo-Afgancima za njihovu podršku tokom rata, a kada je bin Laden bio istjeran iz Sudana, on ga je primio u Afganistan, za što je bin Laden u zamjenu poboljšao infrastrukturu zemlje.¹⁹

I ostali iščašeni radikali su se okupili oko bin Ladenu u Afganistanu, Zawahiri i njegovi egipatski radikali posebice.²⁰ Ipak, el-Qaida je još uvijek bila jedan minorni igrač u islamističkoj politici. Jedan bivši militant je kazao za televiziju ABC da iako je proveo deset mjeseci u kampovima za obuku koje su vodili bin Ladenovi suradnici, on nikada nije bio čuo za tu organizaciju.²¹ Izgleda da, premda je izrazio svoje odobravanje za obje operacije, bin Laden nije igrao nikakvu ulogu u bombaškom napadu na Svjetski trgovinski centar iz 1993. godine u New Yorku od strane arapo-afganskog veterana Ramzi Jusufa ili u napadu kamionom bombom u Rijadu koji je ubio pet Amerikanaca.²² Međutim, el-Qaida je možda davala jedan ideološki fokus za militante u Afganistanu, koji su se osjećali sve više demoralizirani.²³ Ne samo da nisu uspjeli napredovati na svoja tri glavna fronta u Bosni, Alžiru i Egiptu, već je do kraja 1990-tih, sam politički islam izgledao u umirućem padu.²⁴ U jednom dramatičnom obratu, hudžžetu-l-islam Sejjid Muhammed Hatemi, igrajući na demokratsku kartu, osvojio je uvjerljivu pobjedu na izborima 1997. godine u Iranu. On je odmah signalizirao da želi pozitivniji odnos sa Zapadom, te je svoju vladu distancirao od Homeinijeve fetve protiv Salmana Rušdija. U Alžiru, vlada predsjednika Abdulaziza Buteflike uključila je militantne sekulariste kao i umjerene islamiste, a u Pakistanu, sekularistički pukovnik Pervez Mušarraf svrgnuo je Nawaza Šerifa, zaštitnika islamističkih stranaka. U

Turskoj je islamistički premije Nedžmettin Erbakan mora dati ostavku nakon samo jedne godine na vlasti, a Turabi je svrgnut u vojnom udaru u Sudanu. Činilo se sve hitnije bin Ladenu da ponovno zapali džihad u nekoj sepektakularnoj operaciji koja bi obuzela pažnju cijeloga svijeta.

U avgustu 1996. godine, on je izdao svoju 'Objavu rata' Sjedinjenim Državama i Izraelu, 'Križarsko-cionističkom savezu' kojeg je optužio za 'agresiju, zlobu i nepravdu' protiv muslimana.²⁵ Osudio je američko vojno prisustvo na Arapskom poluo-toku, izjednačavajući ga sa izraelskom okupacijom Palestine, te okrivio američku podršku korumpiranim vladama u muslimanskom svijetu i sankcije koje su predvodili Izrael i Sjedinjene države protiv Iraka, koje su, tvrdio je, uzrokovale milion iračkih žrtava. U februaru, 1998. godine, najavio je Svjetski islamski front protiv cionista i križara, izjavljujući da svi muslimani imaju vjersku obavezu napasti Sjedinjene Države i njene saveznike u 'svakoj zemlji u kojoj je to moguće učiniti' i istjerati američke trupe iz Arabije.²⁶ Tri sasvim nove teme su se počele pojavljivati u bin Ladenovoj ideologiji.²⁷ Prva je bila njegovo identificiranje Sjedinjenih Država kao glavnog neprijatelja a ne Rusa, Srba ili 'otpadničkih' muslimanskih vladara. Druga, tu je bio njegov poziv da se napadnu Sjedinjene Države i njihovi saveznici svugdje u svijetu, čak i u samoj Americi – jedan neobičan korak budući da su teroristi obično izbjegavali operacije izvan njihove vlastite zemlje, što ih je koštalo međunarodne podrške. Treće, iako bin Laden nikada u potpunosti nije napustio Qutbovu ideologiju, pozivao se uglavnom na pan-islamske teme, s posebnim osvrtom na patnju koju su muslimani trpili širom svijeta.

¹⁹ Cook, *Understanding Jihad*, str. 135–136; Marc Sageman, *Leaderless Jihad: Terror Networks in the Twenty-First Century* (Philadelphia, 2008), str. 44–46; Burke, *Al-Qaeda*, str. 118–135.

²⁰ Hegghammer, *Jihad in Saudi Arabia*, str. 229–230.

²¹ Burke, *Al-Qaeda*, str. 7–8.

²² Esposito, *Unholy War*, str. 14.

²³ Ibid., str. 6, 8.

²⁴ Kepel, *Jihad*, str. 13–14.

²⁵ Burke, *Al-Qaeda*, str. 161–164; DeLong-Bas, *Wahhabi Islam*, str. 276–277.

²⁶ Esposito, *Unholy War*, str. 21–22; Burke, *Al-Qaeda*, str. 175–176.

²⁷ Hegghammer, *Jihad in Saudi Arabia*, str. 102–103.

Ova posljednja je bila srž bin Ladenove poruke i omogućila mu je da tvrdi kako je njegov džihad bio odbrambeni.²⁸ U svojoj 'Objavi rata' iskoristio je kulturu uvrijeđenosti koja se razvijala u muslimanskom svijetu, insistirajući da su stoljećima 'narodi islama trpjeli agresiju, zlobu i nepravdu koju im je nametnula kršćansko-cionistički savez'.²⁹ U el-Qaidinim propagandnim spotovima, ova verbalna poruka se prožima preko jednog kolaža slika boli i patnje. Oni prikazuju palestinsku djecu koju maltretiraju izraelski vojnici; gomile leševa u Libanonu, Bosni ili Čečeniji; ubijanje palestinskog djeteta u Gazi; kuće koje se bombardiraju i raščišćavaju buldožerima; te slijepe pacijente bez udova koji leže nepokretni u bolničkim krevetima. Jedno istraživanje o ljudima koji su unovačeni od strane el-Qaide nakon 1999. godine, otkriva kako je većina njih i dalje primarno bila motivirana željom da ublaže takve patnje.³⁰ 'Nisam znao tačno na koji način bih mogao pomoći,' kazao je jedan saudijski zatvorenik u Guantanamo, 'ali namjeravao sam da pomognem ljudima, a ne da se borim.'³¹ Fejsal ed-Duhajjil, koji nije bio prakticirajući musliman, bio je toliko pogođen jednim televizijskim programom o patnji čečenskih žena i djece da se odmah prijavio.³² Unatoč bin Ladenovoj anti-američkoj retorici, mržnja prema Sjedinjenim Državama nije bila glavna preokupacija među njegovim regrutima. Ovo se izgleda razvilo tek tokom indoktrinacije u el-Qaidinim kampovima u Pakistanu, u koje su slati svi koji su se namjeravali boriti u Čečeniji. Muslimani iz Buffala, New York, poznati kao 'Lackawanska šestorka'

kasnije su objasnili da su napustili njihov kamp za obuku 2001. godine, jer su bili šokirani njegovim anti-amerikanizmom.³³

Bin Ladenov model o 'Križarsko-cionističkom savezu' koristio se strahovima o zavjeri koji su bili široko rašireni u muslimanskim zemljama gdje je nedostatak transparentnosti vlasti tačne informacije činio teško dostupnim.³⁴ To pruža objašnjenje za inače neobjašnjivo povezani niz katastrofa. Islamisti su često citirali hadis koji je rijetko citiran u klasičnom periodu, ali je postao veoma popularan tokom križarskih ratova i mongolskih invazija.³⁵ 'Narodi će se sjetiti protiv vas iz svih krajeva,' kazao je Poslanik svojim drugovima, a muslimani će biti bespomoćni zato što će 'slabost (*vehen*) biti metnuta u vaša srca'. A šta znači *vehen*? 'Ljubav prema Ovom svijetu i strah od smrti,' Muhammed je odgovorio.³⁶ Muslimani su postali mekani i napustili su džihad jer su se bojali umiranja. Njihova jedina nada bila je da ponovno skupe hrabrost u središtu islama. Otuda važnost velikih mučeničkih operacija koje će pokazati svijetu da se muslimani više ne boje. Njihova patnja bila toliko očajna da se moraju ili boriti ili biti ubijeni. Radikali su također voljeli kur'ansku priču o Davidu i Golijatu koja završava: 'Koliko često neka mala skupina porazi veliku vojsku!'³⁷ Što je snažniji neprijatelj, dakle, borba je herojskija. Ubijanje civila je za žaljenja ali, borci tvrde, križari-cionisti također prolijevaju nevinu krv, a Kur'an naređuje odmazdu.³⁸ Stoga, mučenik mora hrabro služiti kao vojnik, stoički potiskujući sažaljenje ili moralno gađenje zbog užasavajućih djela koje je on tragično dužan počinuti.³⁹

Vodstvo el-Qaide planiralo je 'spektakularni' napad 11. septembra, 2001. godine, već neko vrijeme, ali nije moglo nastaviti dok nisu pronašli prave regrute. Trebali su im ljudi koji su bili tehnološki osposobljeni, bili odomaćeni u zapadnom društvu, te posjedovali sposobnost raditi nezavisno.⁴⁰ U novembru, 1999. godine, Muhammed Atta, Remzi bin eš-Šibh, Mervan eš-Šehhi i Zijad Džerrah, sa puta (ili su bar tako mislili) za Čečeniju bili su preusmjereni u el-Qaidinu sigurnu kuću u Kandaharu. Poticali su iz privilegiranih sredina, studirali inženjering i tehnologiju u Evropi – Džerrah i eš-Šehhi su bili inženjeri, a Atta je bio arhitekta – i lahko će se uklopiti u američko društvo dok se budu obučavali kao piloti. Oni su bili članovi grupe koja je sada poznata kao Hamburška ćelija. Od četvorice, jedino je eš-Šibh posjedovao ozbiljno poznavanje Kur'ana. Nijedan od njih nije posjedovao medresansko obrazovanje koje se često okrivljuje za muslimanski terorizam. Umjesto toga pohađali su sekularne škole – i sve dok se nije susreo s grupom Džerrah čak nije ni bio prakticirajući musliman.⁴¹ Nenaiknuti na alegorijsko i simboličko mišljenje, njihova naučna edukacija ih nije usmjeravala ka skepticizmu već ka bukvalističkom čitanju Kur'ana koje se radikalno razilazilo sa tradicionalnim muslimanskim tumačenjima. Oni se nisu školovali u tradicionalnoj pravnoj nauci tako da njihovo znanje o matičnom toku muslimanskog prava je u najboljem slučaju bilo površno.

U svojoj studiji o teroristima 11. septembra i onima koji su s njima blisko saradivali – sveukupno 500 ljudi – forenzički psihijatar Marc Sageman je otkrio da su tek 25 procenata

²⁸ Osama bin Laden, 'Hunting the Enemy'; Esposito, *Unholy War*, str. 24.

²⁹ Burke, *Al-Qaeda*, p. 163.

³⁰ Hegghammer, *Jihad in Saudi Arabia*, str. 133–141.

³¹ Ibid., str. 133.

³² Ibid., str. 134.

³³ Matthew Purdy i Lowell Bergman, 'Where the Trail Led: Between Evidence

and Suspicion; Unclear Danger: Inside the Lackawanna Terror Case', *New York Times*, 12. oktobar, 2003.

³⁴ Cook, *Understanding Jihad*, str. 150; Sageman, *Leaderless Jihad*, str. 81.

³⁵ Cook, *Understanding Jihad*, str. 136–141.

³⁶ Ebu Davud, *Sunen* (Bejrut, 1988), 3, str. 108, br. 4297; prijev. Cook, *Understanding Jihad*, str. 137.

³⁷ Kur'an 2: 249; Burke, *Al-Qaeda*, pp. 24–25.

³⁸ Kur'an 2: 194; Saopćenje Qaidat al-Jihad, 24. april, 2002; Cook, *Understanding Jihad*, str. 178.

³⁹ Sageman, *Leaderless Jihad*, str. 81–82.

⁴⁰ Marc Sageman, *Understanding Terror Networks* (Philadelphia, 2004), str. 103–108.

⁴¹ Sageman, *Leaderless Jihad*, str. 59–60.

imali tradicionalno islamski odgoj; da su dvije trećine bili sekularno orijentirani sve dok se nisu susreli sa el-Qaidom, a ostatak su bili nedavni preobraćenici.⁴² Njihovo poznavanje islama bilo je, dakle, ograničeno. Mnogi su bili samouki, a neki nisu temeljito pručavali Kur'an sve dok nisu došli u zatvoru. Po svemu sudeći, Sageman zaključuje, problem nije bio islam, već nepoznavanje islama.⁴³ Saudijci koji su učestvovali u operaciji 11. septembra, posjedovali su vehabijško obrazovanje, ali bili uglavnom pod utjecajem ne vehabizma, već panislamističkih ideala, kojima se vehabijška ulema često protivila. Mučenički video spotovi Ahmeda el-Haznavija, koji je poginuo u avionu koji se srušio u Pensilvaniji, te Abdulaziza el-Omarija, koji je bio u prvom avionu koji je udario u Svjetski trgovinski centar, intenzivno govore o muslimanskim patnjama širom svijeta. Međutim, iako Kur'an zasigurno naređuje muslimanima da priteknu u pomoć svojoj braći, šerijatski zakon zabranjuje nasilje protiv civila, korištenje vatre u ratovanju i zabranjuje bilo kakav napad na zemlju gdje je muslimanima dozvoljeno da prakticiraju svoju religiju slobodno.

Muhammed Atta, vođa Hamburške ćelije, je bio motiviran Azzamovom globalnom vizijom, uvjeren da je svaki sposobni musliman dužan braniti svoju braću i sestre u Čečeniji ili Tadžikistanu.⁴⁴ Ali Azzam bi osudio terorističku aktivnost koju će ova grupa prigrliti. Kako su umjereni članovi otpali iz ćelije, zamijenjeni su drugima koji su dijelili Attaove poglede. U takvim zatvorenim grupama, izoliranim od različitog mišljenja, Sageman vjeruje, 'razlog' postaje milje u kojem oni žive i dišu.⁴⁵ Članovi su

postali duboko vezani jedan za drugoga, zajednički stanovali, jeli i obavljali molitvu, te gledali beskrajne video snimke sa bojnih polja Čečenije.⁴⁶ Ono što je najvažnije, oni su se blisko poistovijetili sa ovim dalekim bitkama. Moderni mediji omogućuju ljudima u jednom dijelu svijeta da budu pod utjecajem događaja koji se odvijaju daleko – nešto što je bilo nemoguće u predmodernim vremenima – te da ove strane narative upotrijebe i apliciraju na svoje vlastite probleme.⁴⁷ To je jedno visoko izvještačeno ili patvoreno stanje svijesti.

Priča o teroristima 11. septembra sada je dobro poznata. Godinama nakon tragedije, događaji tog dana su još uvijek zastrašujući. Naš zadatak u ovoj knjizi je da ocijenimo ulogu religije u ovom zločinu. Na Zapadu je postajalo široko rašireno ubijeđenje da je islam, kao inherentno nasilna religija, glavni krivac. Nekoliko sedmica nakon 11. septembra, u jednom članku pod naslovom 'Ovo jeste vjerski rat', američki novinar Andrew Sullivan je naveo citat iz bin Ladenove 'Objave rata':

Poziv da se povede rat protiv Amerike upućen je zato što Amerika predvodi Križarski pohod protiv islamske nacije, šaljući hiljade vojnika u Zemlju dvije Svete džamije, te pored toga zbog njenog uplitanja u saudijske stvari i njenu politiku, te njene podrške ugnjetavačkom, korumpiranom i tiranskom režimu koji je na vlasti.⁴⁸

Sullivan je svojim čitaocima skrenuo pažnju na upotrebu riječi 'Križarski rat', što je 'jedan izrazito vjerski termin', te istaknuo da je 'bin Ladenova optužba usmjerena na američke trupe koje defiliraju zemljom Saudijskom Arabijom "Zemljom dvije Svete džamije" u

Mekki i Medini.'⁴⁹ Riječi 'križarski rat' i 'džamije' bile su dovoljne da uvjere Sullivana da je ovo uistinu bio vjerski rat, nakon čega se osjetio slobodnim da krene u hvalospjev zapadnoj liberalnoj tradiciji. Davno u sedamnaestom stoljeću Zapad je shvatio koliko je opasno miješati religiju i politiku, zaključio je Sullivan, dok muslimanski svijet, nažalost, tek treba naučiti ovu važnu lekciju. Ipak Sullivan je propustio raspraviti ili šire razmotriti dva vrlo specifična i očito politička aspekta američke vanjske politike koje je spomenuo bin Laden u citiranom navodu: njeno uplitanje u unutarnje stvari Saudijske Arabije i njenu podršku despotskom saudijskom režimu.⁵⁰

Čak i 'izrazito vjerski' termini – 'križarski rat' i 'svete džamije' – zapravo su imali političke i ekonomske konotacije. Još od početka dvadesetog stoljeća, arapska riječ *es-salibijah* ('križarski rat') postala je izrazito politički termin, uobičajeno korišten za kolonijalizam i zapadnjački imperijalizam.⁵¹ Raspoređivanje američkih vojnika u Saudijskoj Arabiji nije samo bilo narušavanje svetog prostora, već i ponižavajuća demonstracija ovisnosti Kraljevine o Sjedinjenim Državama i američke dominacije regionom. Američke trupe su involvirale Kraljevinu u skupe poslove sa oružjem, a njihova saudijska baza dala je Sjedinjenim Državama lahak pristup saudijskoj nafti, omogućujući američkoj vojsci da pokrene zračne napade protiv sunnitskih muslimana tokom Zaljevskog rata.⁵²

Sami otmičari su zasigurno smatrali zločine 11. septembra religioznim činom, ali onim koji je nosio veoma malo sličnosti sa normativnim islamom. Jedan dokument koji je pronađen u Attaovom koferu skicirao je

⁴² Ibid., str. 28.

⁴³ Ibid., str. 57.

⁴⁴ Timothy McDermott, *Perfect Soldiers. The 9/11 Hijackers: Who They Were, Why They Did It* (New York, 2005), str. 65.

⁴⁵ Fraser Egerton, *Jihad in the West: The Rise of Militant Salafism* (Cambridge, UK, 2011), str. 155–156.

⁴⁶ Sageman, *Understanding Terror Networks*, str. 105.

⁴⁷ Antony Giddens, *The Consequences of Modernity* (Cambridge, UK, 1991), str. 53.

⁴⁸ Osama bin Laden, 'Hunting the Enemy', u Esposito, *Unholy War*, str. 23.

⁴⁹ Andrew Sullivan, 'This Is a Religious War',

New York Times Magazine, 7. oktobar, 2001.

⁵⁰ William T. Cavanaugh, *The Myth of Religious Violence* (Oxford, 2009), str. 204.

⁵¹ Emanuel Sivan, *Arab Historiography of the Crusades* (Tel Aviv, 1973).

⁵² Hegghammer, *Jihad in Saudi Arabia*, str. 104–105.

program molitve i preispitivanja da bi im pomogao proći kroz ovo iskustvo.⁵³ Ako je psihoza 'nesposobnost da se uvide odnosi' to je jedan duboko psihotični dokument. Glavni imperativ islamske duhovnosti je *tevhid* (prižnavanje Jednog Boga): Muslimani istinski razumijevaju Božije jedinstvo jedino ukoliko integriraju ili ujedine sve svoje aktivnosti i misli. Međutim, ovaj dokument atomizira odnosno raspršava misiju, dijeleći je u segmente – 'posljednja noć', put na aerodrom, ukrcavanje u avione, itd. – tako da se nepodnošljiva cjelina nikada ne razmatra. Teroristima je rečeno da se raduju, odnosno, gledaju naprijed prema Raju i nazad na vrijeme Poslanika – zapravo, da razmišljaju o bilo čemu osim o zločinu kojeg izvršavaju u sadašnjosti.⁵⁴ Živeći od jednog trenutka do drugog, njihovi umovi trebaju biti preusmjereni sa užasnog finala. Molitve same su neprimjerene ili znaju biti šokirajuće. Poput svakog muslimanskog govora, dokument počinje *bismillom* – 'U ime Boga, Najmilostivijeg i Samilosnog' – međutim on inicira akciju lišenu bilo milosti ili suosjećanja. On potom prelazi na napomenu koju će većina muslimana, pretpostavljam, smatrati idolopokloničkom: 'U ime Boga, mene samog i moje porodice'.⁵⁵ Otmičaru se govori da ukine ili isključi bilo kakva osjećanja samilosti za svoje saputnike ili strah za svoj vlastiti život, te upregne ogroman napor da sebe dovede u ovo nenormalno stanje svijesti. On se mora 'oduprijeti' ovim impulsima, 'ukrotiti', 'očistiti' i 'ubijediti' svoju dušu, 'podbuditi' je i 'učiniti je da shvati'.⁵⁶

Oponašanje Muhammeda je središnje za islamsku pobožnost. Imitirajući njegovo izvanjsko ponašanje,

muslimani se nadaju da će postići njegovo unutarnje držanje potpunog predavanja Bogu. Ali Attaov dokument odlučno usmjerava teroriste od njihovog unutarnjeg svijeta sa gotovo perverznom naglaskom na vanjski. Kao rezultat toga, te pobožnosti se čine primitivnim i praznovjernim. Dok su se pakovali oni su šaputali kur'anske stihove u svoje ruke i potirali ovu svetost o svoje kofere, skalpele, noževe, lične karte i pasošće.⁵⁷ Njihova odjeća mora stajati prikladno, poput odjeće Poslanika i njegovih Drugova.⁵⁸ Kada se počnu boriti sa putnicima i posadom, kao znak odlučnosti, svaki mora 'stisnuti svoje zube baš kao što su pobožni preci činili prije ulaska u bitku'⁵⁹ te 'napasti u maniru pobjednika koji nisu željni povratka na Ovaj svijet, i uzviknuti *Allahu ekber!* Jer ovaj uzvik izaziva strah u srcima nevjernika'.⁶⁰ Ne smiju 'postati sumorni' već moraju recitirati kur'anske stihove dok se budu borili, 'baš kao što su pobožni preci sastavljali poeziju usred bitki da bi smirili svoju braću i učinili da smirenost i radost uđu u njihove duše'.⁶¹ Zamišljati da će spokoj i radost biti mogući u takvim okolnostima ukazuje na istinski psihotičnu nemogućnost da povežu svoju vjeru sa stvarnošću onog što su nakanili učiniti.

Ovdje nailazimo na onu vrstu magičnog razmišljanja koju smo napomenuli kod Feredžove *Zanemarene dužnosti*. Dok su išli kroz sigurnosne prolaze aerodroma, otmičari su bili upućeni, moraju recitirati odlomak koji je bio gotovo 'vjeroispovjedna izjava' za radikale.⁶² On se nalazi u kur'anskom pasažu o Bitki na Uhudu kada su 'zaostalice' nagovarali one

neustrašivije muslimane da 'ostanu kod kuće'. Ali oni su jednostavno odgovorili: 'Bog nam je dovoljan: On je najbolji zaštitnik,' te su se zbog svoje vjere oni 'vratili obasuti obiljem i blagodatima od Boga; nikakvo ih zlo nije zadesilo'.⁶³ Ako budu ponavljali ove riječi, dokument je uvjeravao otmičare, 'Zateći ćete stvari uspravno; i [Božija] zaštita će vas okružiti; nikakva sila to ne može prodrijeti.' Recitiranje ovog odlomka neće samo odagnati njihov strah već će prevladati i sve fizičke prepreke: 'Svi njihovi uređaji, njihovi [sigurnosni] prolazi i njihova tehnologija neće spasiti [Amerikance].⁶⁴ Samo ponavljanje prvog dijela šehadeta 'Nema boga osim Boga' će po sebi biti dovoljno da osigura njihov ulazak u Raj. Otmičarima je rečeno da 'razmišljaju o fenomenalnosti ove izjave' dok se budu borili sa Amerikancima, prisjećajući se da u arapskom pismu ovaj stih nema 'slova sa tačkama – ovo je znak savršenosti i potpunosti, jer tačkaste riječi ili slova umanjuju njihovu moć'.⁶⁵

Nešto više od godinu dana nakon 11. septembra, Louis Atiyatullah će napisati jedan esej za džihad-sku web-stranicu nakon gledanja el-Omarijevog mučeničkog video snimka. Postoji apsurdnost u Atiyatullahovom ekstravagantnom hvalospjevu, koji zamišlja otmičare – kao 'planine hrabrosti, zvijezde muškosti i galaksije zaslužnosti' – kako plaču od radosti dok avioni pogađaju cilj.⁶⁶ Ali, to je očito napisano kako bi se pobila raširena kritika prema počiniteljima 11. septembra. Nisu bili samo 'umjereni' koji su osudili zločin. Čak i u radikalnim krugovima, muslimani su očigledno prigovarali

⁵³ Preveden tekst se nalazi u knjizi Bruce Lincoln, *Holy Terrors: Thinking about Religion after September 11*, 2. izd. (Chicago, 2006), Appendix A; 'Konačne upute otmičarima 11. septembra, pronađene u prtljagu Muhammeda Attaa i dvije druge kopije'. Te dvije druge kopije su pronađene: jedna u automobilu kojeg je koristio jedan od otmičara prije ukrcavanja na Let 77 u Washingtonu; druga na mjestu pada aviona United Airlines 77, Let 93 u Pensilvaniji.

⁵⁴ Naprimjer, 'Konačne upute', paragraf 10, u Lincoln, *Holy Terrors*, str. 98; par. 24, str. 100; par. 30, str. 101.

⁵⁵ Ibid., par. 1; Lincoln, *Holy Terrors*, str. 97.

⁵⁶ Prijev. Cook, *Understanding Jihad*, Appendix 6, str. 196; Lincoln, str. 97.

⁵⁷ Cook, *Understanding Jihad*, par. 14; Lincoln, *Holy Terrors*, str. 98.

⁵⁸ Cook, *Understanding Jihad*, par. 16.

⁵⁹ Ibid., Lincoln, *Holy Terrors*, str. 200.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Ibid., str. 201.

⁶² Cook, *Understanding Jihad*, str. 234, bilješka 37.

⁶³ Kur'an 3: 173–174; prijev. M. A. S. Abdel Haleem (Oxford, 2004).

⁶⁴ Cook, *Understanding Jihad*, Appendix 6, str. 198.

⁶⁵ Ibid., str. 201.

⁶⁶ Louis Atiyat Allah, 'Moments Before the Crash, By the Lord of the 19' (22. januar, 2003), Ibid., Appendix 7, str. 203.

da Kur'an zabranjuje samoubistvo. Vjerovali su kako su otmičari djelovali neodgovorno. Također, njihova akcija je bilo kontraproduktivna: zločin je inspirisao simpatije širom svijeta prema Americi i on je oslabio Palestinsku stvar ojačavajući vezanost Izraela sa Sjedinjenim Državama. U svom članku koji je opovrgavao ove pritužbe, Atiyatullah je uzvratilo da otmičari nisu 'počinili suicid', niti su bili prosto neki 'ludi ljudi koji su pronašli avione da otmu.' Ne, oni su imali jasno definiran politički cilj: 'Smrskati temelje tiraninu i srušiti idol vijeka, Ameriku.'⁶⁷ Također su zadali udarac protiv strukturalnog nasilja Bliskog Istoka pod američkom dominacijom, odbacujući 'glupe [vladare] Ibn Sauda i Husni [Mubareka], i sve druge retarde koji sebe lažno nazivaju 'onima koji su na vlasti' (Kur'an 4:59), a koji su ustvari 'ništa drugo nego pipci hobotnice nad vama, sa glavom [hobotnice] koja je u New Yorku i Washington DC-u.'⁶⁸ Svrha ove operacije je bila da načini jedan 'zastrašujući historijski skok koji će... izvući muslimane u jednom naletu iz poniženja, ovisnosti i služanjstva.'⁶⁹

Ovi politički ciljevi su zasigurno bili najdominantniji u bin Ladenovom umu neposredno nakon 11. septembra, premda će on također zazivati i božansku volju. U videosnimci objavljenom 7. oktobra, 2001. godine, on je likovao: 'Ovdje je Amerika pogođena od Boga u jedan od njenih vitalnih organa, tako da su njene najveće zgrade uništene',⁷⁰ zgrade koje su bile pažljivo odabrane kao 'ikone američke vojne i ekonomske moći'.⁷¹ Pet puta je bin Laden upotrijebio riječ *kafir* ('nevjernik') za Sjedinjene Države, premda se svaki put to odnosilo ne na religijska vjerovanja Amerike, već

na njeno narušavanje muslimanskog suvereniteta u Arabiji i Palestini.⁷² Istoga dana, predsjednik George W. Bush je najavio operaciju Trajna sloboda, rat kojeg je predvodila Amerika protiv talibana u Afganistanu. Poput Prvog križarskog pohoda protiv islama, ova je vojna ofanziva umotana u jezik slobode: 'Mi ne branimo samo naše dragocjene slobode, već i slobodu naroda svugdje.'⁷³ Uvjeravao je narod Afganistana da Sjedinjene Države nemaju spor s njima, da će gađati samo vojne ciljeve i obećao zračnu dostavu hrane, lijekova i potrepština. A samo sedmicu nakon terorističkih napada, Bush je jasno kazao da američki spor nije sa islamom: 'Lice terora nije istinska vjera islama. To nije ono za što se islam zalaže. Islam je mir. Ovi teroristi ne predstavljaju mir. Oni predstavljaju zlo i rat.'⁷⁴ Poput bin Laden, Bush je, u ovoj pažljivo sekularnoj prezentaciji, vidio svijet potpuno podijeljen u dva tabora, jedan dobar, drugi zao: 'U ovom sukobu nema neutralnog tla. Ukoliko bilo koja vlada sponzorira odmetnike i ubice nevinih, i oni sami postaju odmetnici i ubice.'⁷⁵

Bushov manihejski pogled na svijet odražavao je razmišljanje neokonzervativaca istaknutih u njegovoj administraciji, koji su imali polu-mistična vjerovanja da ništa ne smije omesti jedinstvenu historijsku misiju Amerike u dvadeset i prvom stoljeću. 'Rat protiv terorizma' će biti pokrenut protiv bilo koje snage koja zaprijeti globalnom vođstvu Amerike. Zapravo, neokonzervativizam je opisan kao 'sistem baziran na vjeri', jer zahtijeva apsolutnu vjernost svojoj doktrini, ne dopuštajući nikakvo odstupanje od svojih uvjerenja.⁷⁶ I tako je politika jedne sekularne nacije bila prožeta kvazi-religijskim

zanosom i uvjerenjem. Sjedinjene Države su imale misiju da promoviraju globalno slobodno tržište, Jedinu Istinsku Ekonomiju, svugdje. To nije bila neka vjerska poruka, ali kao takva ipak je snažno odjekivala kod Bushove baze od 100 miliona američkih evangeličkih kršćana, koji su se još uvijek zalagali za viziju Amerike kao svojevrsnog 'Grada na Brežuljku'.

Prva tri mjeseca rata protiv Afganistana, gdje su talibani dali utočište el-Qaidi, izgledali su izuzetno uspješno. Talibani su bili poraženi, osoblje el-Qaide razbacano, a Sjedinjene Države su uspostavile dvije velike vojne baze u Bagramu i Kandaharu. Međutim, desila su se dva prijeteća razvoja događaja. Iako je Bush dao upute da se sa zatvorenicima postupa humano u skladu sa Ženevskom konvencijom, čini se da je u praksi vojnicima rečeno da mogu 'lagano odstupati od pravila' jer teroristi nisu bili obuhvaćeni propisima vezanim za ratne zatočenike. Bush je bio oprezan insistirajući da ovo nije rat protiv islama, ali tako nije izgledalo na terenu, gdje je bilo malo osjetljivosti oko vjerskih osjećaja. Dana 26. septembra, 2002. godine, jedan konvoj mudžahedina zarobljen je u provinciji Takar. Prema izvšću jednog muslimana, američke trupe su 'jednog mudžahida objesile svezavši ga za njegove ruke šest dana, ispitujući ga o Osami bin Ladenu'. Na poslijetku su odustali i upitali ga o njegovoj vjeri. Odgovorio je da:

On vjeruje u Allaha, poslanika Muhammeda i sveti Kur'an. Nakon što su dobili ovaj odgovor, američki vojnici su odgovorili da 'Tvoj Allah i Muhammed nisu ovdje, ali Kur'an jeste, stoga hajde da vidimo šta će nam to on učiniti.' Nakon ovog, jedan američki vojnik je donio Sveti Kur'an i

⁶⁷ Ibid., str. 207.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Osama bin Laden, videosnimak obraćanja, 7. oktobar, 2001, Appendix C u Lincoln, *Holy Terrors*, str. 106, par. 1.

⁷¹ Hamid Mir, 'Osama claims he has nukes. If US uses N. Arms it will get the

same response', *Dawn: The Internet Edition*, 10. novembar, 2001.

⁷² Ibid., par. 3, 6, 8, 9, 11, u Lincoln, *Holy Terrors*, str. 106–107.

⁷³ 'George W. Bush, Obraćanje naciji, 7. oktobar, 2001', Appendix B, u Ibid.

⁷⁴ Obraćanje Predsjednika u Islamskom centru Washington DC, 17.

september 2001, <http://usinfo.state.gov/islam/50917016.htm>

⁷⁵ 'George W. Bush, Address to the Nation', str. 104.

⁷⁶ Paul Rogers, 'The Global War on Terror and its Impact on the Conduct of War', in George Kassimeris, *The Barbarisation of Warfare* (London, 2006), str.188.

počeo urinirati po njemu, da bi mu se pridružili ostali američki i vojnici Sjevernog saveza koji su učinili isto.⁷⁷

Unatoč njihovog jasno ispoljenog prezira prema islamu, ovo ne znači da su američki vojnici na sebe gledali kao da vode rat koji je posebno usmjeren protiv islama. Tačnije, nekonvencionalna priroda kampanje, definirane kao 'Rat protiv terorizma', odnosno 'drugačija vrsta rata', promijenila je pravila vođenja borbe. Sa ovom terminologijom Sjedinjene Države su sebe oslobodile pravila konvencionalnog sukoba.⁷⁸ Kopnene trupe su izgleda prihvatile stajalište da teroristi nemaju pravo na istu zaštitu kao regularni borci.

Od 11. septembra, Sjedinjene Države, koje još uvijek sebe smatraju jednim jedinstveno dobroćudnim hegemonom, uz podršku svojih saveznika su na neodređeno zadržavale ljude koji su poricali upletenost u bilo kom sukobu, sprovodile nasilna i ponižavajuća ispitivanja, ili pak, slale zatvorenike u zemlje poznate po prakticanju mučenja. Već u decembru, 2001. godine, stotine zatvorenika su – posredstvom prakse 'izvanredne predaje' – bili zatvoreni u vojnim bazama Guantanamo Bay i Diego Garcia bez propisanog postupka, te bili izloženi 'pritisku i prisili' (tj. torturi).⁷⁹ Česta – gotovo rutinska – izvješća o zlostavljanju u zatvorima Sjedinjenih Država ukazuju da su vojne i političke vlasti može biti odobravale politiku sistematske brutalnosti.⁸⁰ Drugi uznemirujući razvoj u Ratu protiv terorizma bio je veliki broj civilnih žrtava. Oko tri hiljade civila ubijeno je u prva tri mjeseca – otprilike isti broj koliko je poginulo u New Yorku, Pensilvaniji i Washingtonu 11. septembra. Još

hiljade raseljenih Afganaca će umrijeti u izbjegličkim kampovima.⁸¹ Kako se rat razvukao, broj žrtava postao je katastrofalan: između 2006. i 2012. godine, procjenjuje se da je nastradalo 16.179 afganskih civila.⁸²

Desio se i drugi val terorističkih incidenata, u režiji 'druge generacije' el-Qaide, a koji spadaju neuspjela zavjera sa britanskim 'cipelo-bombašom' Richardom Reidom (decembar, 2001.), bombaškim napadom u Džerbi u Tunisu (april, 2002.), te napad na noćni klub u Baliju (oktobar, 2002.), koji je ubio preko dvije stotine ljudi. Nakon osujećene zavjere Ejmana Farisa da uništi most Brooklyn, dočim, većina el-Qaidine centralne komande bila je ili ubijena ili uhvaćena i više nije bilo većih incidenata.⁸³ Ali, upravo kada se činilo da se situacija popravlja, u martu, 2003. godine, Sjedinjene Države, Britanija i njihovi saveznici su izvršili invaziju na Irak, unatoč značajnom protivljenju međunarodne zajednice i ostrim protestima širom muslimanskog svijeta. Razlozi za ovu invaziju su bile tvrdnje da je Saddam Hussein posjedovao oružje za masovno uništenje i da je pružao podršku el-Qaidi, od čega se za obje na poslijetku dokazalo da su neutemeljene. Ponovno, Sjedinjene Države su sebe predstavile kao nositelja slobode: 'Ukoliko moramo koristiti silu,' Bush je obećao američkom narodu, 'Sjedinjene Države i naša koalicija stoje spremni da pomognu građanima oslobođenog Iraka.'⁸⁴ 'Mi ne nastojimo [stvoriti] carstvo', insistirao je drugom prigodom. 'Naša nacija je posvećena slobodi za sebe i za druge.'⁸⁵ Bodren od strane takvih neo-imperijalističkih intelektualaca kao što je Niall Ferguson, Bushov

režim je vjerovao da može koristiti kolonijalne metode invazije i okupacije u svrhu oslobođenja.⁸⁶ Amerika će prisiliti Irak u slobodnu globalnu ekonomiju i promijeniti politiku na Bliskom Istoku stvaranjem liberalne, demokratske i pro-zapadne arapske države, one koja će također podržati Izrael, prigrliiti tržišni kapitalizam, te istovremeno osigurati Sjedinjenim Državama vojnu bazu i pristup ogromnim naftnim rezervama.

Dana 1. maja, 2003. godine, Bushov mlaznjak Viking iznenada se spustio na palubu broda USS *Abraham Lincoln*, gdje je predsjednik objavio pobjedonosni kraj Iračkog rata.⁸⁷ 'Borili smo se za stvar slobode i za mir u svijetu,' kazao je okupljenim vojnicima. 'Zbog vas, tiranin je pao i Irak je slobodan.' I u ovoj političkoj poruci, također, čuli su se prizvuci svetog rata. Ovaj rat američke nacije bio je usmjeravan od samog Boga: 'Svi vi – svi iz ove generacije naše vojske – ste preuzeli najveći poziv u historiji,' proglasio je citirajući proroka Isaiju: 'I gdje god idete, vi nosite poruku nade – poruku koja je drevna i uvijek nova. Zarobljenicima "izađite" – a onima u mraku "budite slobodni".'⁸⁸ Korištenje ovog biblijskog stavka, kojeg je Isus naveo kako bi opisao svoju vlastitu misiju,⁸⁹ otkrilo je tu mesijansku crtu u Bushovoj administraciji.

Bilo je ironično da je Bush najavio oslobađanje zarobljenika. U oktobru, 2003. godine, mediji su objavili fotografije američke vojne policije kako zlostavlja iračke zatvorenike u Ebu Gurejbu, zloglasnom Saddamovom zatvoru. Kasnije, prikazana je gotovo identična okrutnost koja se dešavala u zatvorima kojima su upravljali Britanci. Ove fotografije su bile grublja

⁷⁷ Cook, *Understanding Jihad*, str. 157; Cook komentira: 'Nažalost, u svjetlu otkrića iz zatvora Ebu Gurejb u proljeće 2004. godine, ovaj opis i nije toliko nevjerovatan koliko bi trebao biti.'

⁷⁸ Anthony Dworkin, 'The Laws of War in the Age of Asymmetric Conflict', u Kassimeris, *Barbarisation of Warfare*, str. 220, 233.

⁷⁹ Joanna Bourke, 'Barbarisation vs. Civilisation in Time of War', u *Ibid.*, str. 37.

⁸⁰ Dworkin, 'Laws of War', str. 220.

⁸¹ Rogers, 'Global War on Terror', str. 192.

⁸² The *Guardian*, Datablog, 12. april, 2013; Ujedinjene nacije su počele objavljivati statistike o civilnim žrtvama 2007. godine.

⁸³ Sageman, *Leaderless Jihad*, str. 136–137.

⁸⁴ Saopćenje za štampu Bijele kuće: 'President Discusses the Future of Iraq', 26. februar, 2003.

⁸⁵ Saopćenje za štampu Bijele kuće: 'President Bush Saluting Veterans at White

House Ceremony', 11. novembar, 2002.

⁸⁶ Timothy H. Parsons, *The Rule of Empires: Those Who Built Them, Those Who Endured Them, and Why They Always Fail* (Oxford, 2010), str. 423–450.

⁸⁷ Bruce Lincoln, *Religion, Empire, and Torture: The Case of Achaemenian Persia, with a Postscript on Abu Ghraib* (Chicago i London, 2007), str. 97–99.

⁸⁸ *Ibid.*, str. 97–98.

⁸⁹ Evandjelje po Luki 4: 18–19.

slika službenog američkog medijskog predstavljanja Iračkog rata. Navučeni kapuljača, goli, previjajući se na tlu, Iranci su prikazani kao dehumanizirani, preplašeni, brutalno i potpuno savladani superiornom silom Amerike.⁹⁰ Drski položaj nižerazrednog američkog G.I. časnika implicitno je kazivao: 'Mi smo visoki, oni su niski; mi smo čisti, oni su prljavi; mi smo jaki i hrabri, oni su slabi i kukavički; mi smo gospodarski, oni su skoro životinje; mi smo Božiji izabranici, oni su otuđeni od svega što je božansko.'⁹¹ 'Te fotografije smo mi,' izjavila je pokojna Susan Sontag. Nacisti nisu bili jedini ljudi koji su počinili zločine; i Amerikanci to čine također 'kada su vođeni da vjeruju da ljudi koje oni zlostavljaju pripadaju inferiornoj, prezrenoj rasi ili religiji.'⁹² Jasno, američki vojnici nisu vidjeli ništa sporno u njihovom ponašanju i nisu imali nikakvog straha od kažnjavanja. 'To je bila samo zabava' kazao je vojnik Lynndie England koji se pojavio na fotografijama vodeći jednog zatvorenika na uzici poput psa. Oni su se ponašali na ovaj način, službena istraga je zaključila, 'jednostavno zato što su mogli'.⁹³

Za samo mjesec dana od Bushovog govora na nosaču aviona, Irak je potonuo u kaos. Većina Irana nije imala povjerenja u Bushovu uzvišenu retoriku, već je bila ubijedena da Sjedinjene Države prosto žele njihovu naftu i namjeravaju koristiti njihovu zemlju kao vojnu bazu iz koje će braniti Izrael. Njima je možda bilo drago da su se riješili Saddama, ali američke i britanske vojnike nisu smatrale oslobodiocima. 'Oni gaze po mom srcu,' rekao je jedan stanovnik Bagdada. 'Osloboditi nas od čega?' zahtijevao je odgovor drugi. 'Mi imamo [naše vlastite] tradicije, navike, običaje.'⁹⁴ Iranski klerik šejh

Muhammed Bešir je prigovorio da ukoliko su Amerikanci donijeli slobodu zemlji, ona nije za Irance:

To je sloboda okupatorskih vojnika da rade šta žele... Niko ih ne može upitati šta oni rade, zato što su zaštićeni svojom slobodom... Niko ih ne može kazniti, bilo u našoj zemlji ili u njihovoj zemlji. Oni izražavaju slobodu silovanja, slobodu golotinje i slobodu ponižavanja.⁹⁵

U 2004. godini, nadmoćni američki napad na Faludžu, kulturni 'grad džamija' nazvan je arapskim 11. septembrom: stotine civila je ubijeno a 200 hiljada su ostali beskućnici. Do sljedeće godine, 24 hiljade civila je bilo ubijeno u Iraku, a 70 hiljada ranjeno.⁹⁶ Umjesto da donese mir u region, okupacija je potaknula pobunu Irana i mudžahedina iz Saudijske Arabije, Sirije i Jordana, koji su poput ostalih boraca o kojima smo raspravljali odgovorili na ovu stranu invaziju terorističkom tehnikom samoubilačkih bombaških napada, na poslijetku oborivši dugovječni rekord kojeg su držali Tamilski tigrovi.⁹⁷

A što se tiče globalnog terorizma, situacija je postala čak opasnija nego prije Iračkog rata.⁹⁸ Nakon ubistva bin Laden 2011. godine, el-Qaida i dalje buja. Njena snaga je uvijek bila više konceptualna nego organizacijska – globalni revolucionarni žar koji kombinira intenzivnu političku militantnost sa dubioznim tvrdnjama o božanskom odobrenju. Njene pripojene podružnice, uključujući i onu osnovanu u Iraku (koja je, dok ovo pišem, sve aktivnija i tamo, ali također i u sirijskom građanskom ratu) kao i one u Somaliji i Jemenu, nastavljaju promovirati obnovu hilafeta kao konačnog cilja njihovih intervencija u lokalnoj politici. I drugdje, u nedostatku bilo kakvog čvrsto organiziranog okvira, javljaju

se hiljade slobodnih pretendena na terorizam širom svijeta – radikalizirani u interentskim sobama za razgovor (*chat-rooms*), samouki, slabo obrazovani, te bez ikakvog jasnog praktičnog cilja. Takav je bio slučaj sa Michaelom Adebolajom i Michaelom Adebowaleom, dvojicom preobraćenika na islam rođenim u Britaniji, koji su ubili britanskog vojnika Lee Rigbyja 2013. godine, u jugoistočnom Londonu, tvrdeći da se svete za smrti nevinih muslimana koji su stradali od ruku britanskih vojnika. Poput Muhammeda Boujerija koji je ubio holandskog reditelja Theo van Gogha 2004. godine, i bombaša koji su izvršili napad na voz u Madridu u kojemu je poginulo 191 osoba iste godine, oni nisu izravno bili povezani sa el-Qaidom.⁹⁹ Neki samostalni starteri doista nastoje doprijeti do vođstva el-Qaide zarad dobijanja vjerodajnica, te u nadi da će biti poslani na neki važan operacijski teatar, ali čini se da ih treneri u Pakistanu preferiraju poslati kući da umjesto toga destabiliziraju zapadne zemlje – kao što se deslo sa bombaškim napadima 7. jula u Londonu (juli, 2005.), bombaškim planom u Australiji (novembar, 2005.), zavjerom u Torontu (juni, 2006.), te sa osujećenim britanskim projektom da se raznese nekoliko aviona iznad Atlantika (avgust, 2006.).

Svi ovi *freelance* teroristi slobodnjaci imaju vrlo malo znanja o Kur'anu, te je stoga besmisleno pokušavati raspravljati o njihovom tumačenju svetog spisa ili okrivljavati 'islam' za njihove zločine.¹⁰⁰ Doista, Marc Sageman, koji je razgovarao sa nekoliko njih, vjeruje da bi ih jedno normalno vjersko obrazovanje možda odvratilo od njihovih zločina.¹⁰¹ Oni su, ustanovio je on, uglavnom motivirani željom da pobjegnu od jednog zagušujućeg osjećaja beznačajnosti i besmislenosti

⁹⁰ Lincoln, *Religion, Empire and Torture*, str. 101–107.

⁹¹ Ibid., str. 102–103.

⁹² Susan Sontag, 'What Have We Done?' *Guardian*, 24. maj, 2005.

⁹³ Lincoln, *Religion, Empire and Torture*, str. 101–102.

⁹⁴ Parsons, *The Rule of Empires*, str. 423–434.

⁹⁵ Bešir, Propovijed petkom, Ummu-l-Qura, Bagdad, 11. juni, 2004., u Edward Coy, 'Iraqis Put Contempt for Troops on Display', *Washington Post*, 12. juni, 2004; Kassimeris, 'Barbarisation of Warfare', str. 16.

⁹⁶ Rogers, 'Global War on Terror', pp. 193–94

⁹⁷ Dworkin, 'Laws of War', str. 253.

⁹⁸ Sageman, *Leaderless Jihad*, str. 139–142.

⁹⁹ Ibid., str. 31–32.

¹⁰⁰ Michael Bonner, *Jihad in Islamic History* (Princeton i Oxford, 2006), str. 164.

¹⁰¹ Sageman, *Leaderless Jihad*, str. 156–157.

u sekularnim državama nacijama koje se bore da apsorbiraju strane manjine. Oni tragaju za stoljećima starim snom o vojnoj slavi i vjeruju da će umirući junačkom smrću dati svojim životima značenje kao lokalni heroji.¹⁰² U ovim slučajevima, dovoljno je kazati, ono što mi nazivamo 'islamski terorizam' transformiralo se iz političkog povoda – zapaljenog pobožnim poticajima suprotnim islamskim učenjima – u jedno nasilno djelovanje kroz mladalački bijes. Oni mogu tvrditi da djeluju u ime islama, ali kada neki netaleantirani početnik tvrdi da svira Betovenovu sonatu, mi čujemo jedino kakofoniju.

Jedan od bin Ladenovih ciljeva bio je da privuče muslimane širom svijeta ka svojoj viziji džihada. Premda on jeste postao karizmatični narodni heroj za neke – neka vrsta saudijskog Čegevare – u ovoj središnjoj misiji on u konačnici nije uspio. Između 2001. i 2007. godine, obavljena je Gallupova anketa u trideset i pet većinski muslimanskih zemalja. Ona je pokazala da samo 7 procenata ispitanika misle da su napadi 11. septembra bili 'potpuno opravdani'; za ove ljude, razlozi su bili u potpunosti politički. A što se tiče 93 procenta onih koji su osudili napade, citirali su kur'anske odlomke kako bi pokazali da ubijanje nevinih ljudi ne može imati nikakvog mjesta u islamu.¹⁰³ Neko se može dobrano zapitati koliko bi još jednoglasnije protiv terora muslimanski svijet možda postao da nije bilo kursa kojeg su Sjedinjene Države zauzele nakon 11. septembra. U vrijeme kada su se čak i u Teheranu desile demonstracije solidarnosti sa Amerikom, koalicija Busha i Blaira napala je svojim vlastitim nasilnim odgovorom, nagonom koji će kulminirati u tragično nezakonitoj invaziji na Irak 2003. godine. Njen najubjedljiviji rezultat je bio da se svijetu predstavio

jedan novi set slika muslimanske patnje u kojoj je Zapad ne samo umiješan već za koji je, ovoga puta, bio direktno odgovoran. Kada se razmatra jačina ili otpornost el-Qaide, dobro je prisjetiti se da su takve slike muslimanske patnje više od bilo koje eskapzivne teorije o džihadu bile ono što je privuklo toliko mnogo mladih muslimana u kampove Pešavara u prvom slučaju.

Mi rutinski i s pravom osuđujemo terorizam koji ubija civile u ime Boga, ali ne možemo polagati pravo na visoke moralne temelje ukoliko odbacujemo patnje i smrt mnogih hiljada civila koji umiru u našim ratovima kao 'kolateralna šteta'. Drevne religijske mitologije su pomagale ljudima da se suoče sa dilemom državnog nasilja, ali naše sadašnje nacionalističke ideologije izgleda, suprotno tomu, promoviraju povlačenje u negiranje ili otvrđivanje naših srca. Ništa jasnije ovo ne pokazuje kao što to čini jedna opaska Madeleine Albright kada je još uvijek bila ambasadorica Billa Clintona u Ujedinjenim nacijama. Kasnije je ona to povukla, ali među ljudima širom svijeta to nikada nije zaboravljeno. Na CBS-ovom programu 60 Minuta, 1996. godine, Lesley Stahl ju je upitala da li je cijena međunarodnih sankcija protiv Iraka opravdana: 'Čuli smo da je pola miliona djece umrlo. Mislim, to je više djece nego što je umrlo u Hirošimi . . . Je li ta cijena vrijedna toga?' 'Ja mislim da je ovo veoma težak izbor', Albrightova je odgovorila, 'ali cijena, mi mislimo da je cijena vrijedna toga.'¹⁰⁴

Dana 24. oktobra, 2012. godine, Mamana Bibi, šesdesetogodišnja žena koja je brala povrće na velikoj otvorenoj parceli svoje obitelji u sjevernom Veziristanu, Pakistan, ubijena je iz drona, bespilotne letjelice Sjedinjenih Država. Ona nije bila terorista već babica udata za umirovljenog

školskog nastavnika, ipak raznesena je na komade ispred njenih devetoro mladih unuka. Neka od te djece su imala više operacija koje je porodica teško priuštila zato što su izgubili svu svoju stoku; manja djeca još uvijek vrište od straha po cijelu noć. Mi ne znamo ko su bili stvarne mete. Ali, iako američka vlada tvrdi da će sprovesti temeljite procjene nakon napada, nikada se nije izvinila, nikada nije ponudila kompenzaciju porodici, niti je čak priznala američkom narodu šta se desilo. Direktor CIA-e John O. Brennan je ranije tvrdio da napadi dronovima apsolutno ne uzrokuju civilne žrtve. Nedavno je priznao drugačije, premda držeći se stava da su takve smrti izuzetno rijetke. Od tada je Amnesty International pregledao nekih četrdeset i pet napada u regionu, pronašavši dokaze o nezakonitim civilnim žrtvama, te je izvjestio o nekoliko napada koji su izgleda ubili civile izvan granica zakona.¹⁰⁵ 'Bombe stvaraju samo mržnju u srcima ljudi. A ta mržnja i gnjev uzgajaju više terorizma,' kazao je Bibin sin. 'Niko nikada nije upitao nas ko je ubijen ili ranjen toga dana. Ni Sjedinjene Države niti moja vlastita vlada. Niko nije došao istražiti, niti se iko drži odgovornim. Vrlo jednostavno, nikoga izgleda nije briga.'¹⁰⁶

'Zar sam ja čuvar brata svoga?' upitao je Kain nakon što je ubio svoga brata Abela. Mi sada živimo u jednom tako međupovezanom svijetu da smo svi upleteni jedni drugima u historije i jedni drugima u tragedije. Kao što – s punim pravom – osuđujemo one teroriste koji ubijaju nevine ljude, mi također moramo naći načina da priznamo naš odnos sa i našu odgovornost za Mamanu Bibi, njenu porodicu, i stotine hiljada civila koji su umrli ili bili osakaćen u našim modernim ratovima samo zato što su bili na pogrešnom mjestu u pogrešno vrijeme.

¹⁰² Ibid., str. 159.

¹⁰³ John L. Esposito i Dahlia Mogahed, *Who Speaks for Islam? What a Billion Muslims Really Think; Based on Gallup's World Poll – the largest study of*

its kind (New York, 2007), str. 69–70.

¹⁰⁴ Citirano u Joos R. Hiltermann, *A Poisonous Affair: America, Iraq and the Gassing of Halabja* (Cambridge, UK, 2007), str. 243.

¹⁰⁵ Naureen Shah, 'Time for the Truth about

"targeted killings"', *Guardian*, 22. oktobar, 2013.

¹⁰⁶ Rafiq ur Rehman, 'Please tell me, Mr President, why a US drone assassinated my mother'; *theguardian.com*, 25. 10. 2013.